

*dr inż. Aneta Mikula*¹

Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Nierówności społeczne w Polsce

WSTĘP

Procesy rozwoju społeczno-gospodarczego przebiegają nierównomiernie w czasie i przestrzeni. Współcześnie polityka gospodarcza ma służyć m.in. przeciwdziałaniu tym procesom. Wyrównywanie nadmiernych różnic rozwojowych w układzie przestrzennym może przebiegać w różnym zakresie i w różny sposób.

Zwiększanie spójności społeczno-ekonomicznej to podstawowy cel polityki regionalnej Unii Europejskiej. Spójność ta to dążenie do konwergencji gospodarczej, społecznej i terytorialnej pomiędzy regionami UE. Aspekt spójności gospodarczej był przedmiotem wielu badań, również w Polsce. Aspekt społeczny znacznie rzadziej pojawia się w literaturze przedmiotu. Występowanie nierówności społecznych to jedna z najważniejszych przeszkód w tworzeniu spójnego społeczeństwa państwa. Pojęcie nierówności społecznych wiąże się ze zjawiskami ubóstwa i wykluczenia społecznego. Są one przeszkodą w budowaniu spójnego społeczeństwa. Występowanie nierówności społecznych można rozważać na poziomie międzynarodowym, robiąc porównania między krajami. Jednak dla skutecznej walki z tym problemem ważna jest analiza na poziomie regionalnym i lokalnym.

Celem badań była analiza regionalnego zróżnicowania ubóstwa i wykluczenia społecznego jako przejawów nierówności społecznych w Polsce.

POJĘCIE NIERÓWNOŚCI SPOŁECZNYCH, UBÓSTWA I WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO

Nierówności społeczne to sytuacja, w której występuje nierówny dostęp do pewnych cenionych społecznie dóbr [Podemski, 2009]. Ważnym pytaniem odnoszącym się do tej definicji jest pytanie o to, jaki zakres dóbr należy rozważać.

¹ Adres korespondencyjny: Wydział Nauk Ekonomicznych SGGW w Warszawie, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa, tel. + 48 22 593 40 37, e-mail: aneta_mikula@sggw.pl.

Nierówności społeczne mogą dotyczyć wielu aspektów życia; od dochodów i poziomu konsumpcji poprzez dostęp do informacji i pozycję w społecznym podziale pracy po możliwości korzystania z dóbr kultury, warunki rozwijania i spożytkowania osobistych uzdolnień, możliwości udziału w życiu publicznym i osiągnięcie prestiżu społecznego [Pliszka, 2005]. M. Wójcik-Żółądek [2013] wyróżnia następujące wymiary nierówności: ekonomiczny, obejmujący: dochód, zatrudnienie, własność, warunki bytowe; społeczny, dotyczący wykształcenia, prestiżu, stylu życia, uczestnictwa w kulturze, kapitału społecznego oraz polityczny odnoszący się do różnic w udziale we władzy, zaangażowaniu obywatelskim. Nierówności społeczne mogą zatem dotyczyć wielu sfer życia, jednak najczęściej odnosi się je do zróżnicowania dochodów [Domański, 2007]. Wynika to z faktu, że to właśnie dochody w dużym stopniu warunkują dostęp do innych pożądaných dóbr i wartości. Dochody to czynnik warunkujący m.in.: dostęp do służby zdrowia, zapewnienie dzieciom odpowiedniego wykształcenia, uczestnictwo w kulturze, dostęp do Internetu oraz dostęp do władzy [Podemski, 2009]. Mierzenie nierówności społecznych, a głównie nierówności dochodowych wpisuje się w badania zasięgu ubóstwa. Jednak obecnie podkreśla się, że sam aspekt dochodowy jest niewystarczającym przejawem określenia poziomu życia, co ma przełożenie na rozszerzenie badań chociażby o zjawisko wykluczenia społecznego.

Zjawiska ubóstwa i wykluczenia społecznego można uznać za przejaw nierówności społecznych. W literaturze naukowej istnieje wiele definicji tych zjawisk. Pierwsze definicje ubóstwa skupiały się jedynie na podstawowych potrzebach. Sferę ubóstwa identyfikowano głównie ze względu na sytuację dochodową (lub na podstawie wydatków) gospodarstw domowych [Drewnowski, 1977]. Takie ujęcie może prowadzić do pominięcia wielu ważnych aspektów życia. Wielowymiarowość ubóstwa zyskuje coraz więcej zwolenników, wśród nich jest laureat Nagrody Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie ekonomii, Amartya Sen [1997], który definiuje ubóstwo jako niezdolność do skutecznego funkcjonowania w społeczeństwie.

Koncepcja ubóstwa wielowymiarowego bliska jest pojęciu wykluczenia społecznego. Wykluczenie społeczne może być różnie interpretowane przez różnych autorów. T. Burchardt, J.L. Grand i D. Piachaud [2002] podjęli próbę znalezienia definicji wykluczenia społecznego, która byłaby użyteczna dla analiz empirycznych. Ich definicja opiera się na uczestnictwie w normalnych działaniach obywateli. Kluczowym elementem tej definicji jest interpretacja „normalnych” działań. Wskazano cztery wymiary normalnej aktywności: konsumpcję, produkcję, aktywność polityczną i aktywność społeczną. Z kolei na podstawie ustaleń Komitetu Ochrony Socjalnej UE (*Social Protection Committee*), który ma decydujący wpływ na wybór koncepcji, projektowanie badań i formułowanie określonych przedsięwzięć polityki społecznej wobec wykluczenia społecznego, przyjmuje się, że zjawisko to obejmuje następujące wymiary deprivacji:

- niedostateczne dochody lub ich brak,
- brak partycypacji w pracy zarobkowej,
- brak mieszkania lub substandardowy poziom jego wyposażenia,
- brak odpowiednich kwalifikacji,
- niski status zdrowotny.

Brak jednolitej definicji powoduje, że istnieje wiele sposobów pomiaru ubóstwa i wykluczenia społecznego. Mimo licznych zwolenników wielowymiarowości zjawisk, trwa ciągła dyskusja nad wybraniem odpowiednich czynników i metod pomiaru pozadochodowych aspektów życia społecznego [Atkinson i in., 2002]. Istnieje co prawda wiele zestawów wskaźników ubóstwa i wykluczenia społecznego, stosowanych zarówno na poziomie całej Wspólnoty, jak i przez urzędy statystyczne poszczególnych krajów członkowskich, brakuje jednak mierzenia poziomu tych zjawisk na poziomie lokalnym [*Dochody...*, 2014].

MATERIAŁ I METODYKA BADAŃ

Celem badań było przedstawienie terytorialnego zróżnicowania stopnia zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym jako przejawów nierówności społecznych. Podjęto próbę określenia poziomu zagrożenia w powiatach w Polsce. Jest to zadanie trudne ze względu na ograniczony dostęp do danych na tym poziomie jednostek terytorialnych².

Do badań empirycznych wykorzystano dane pochodzące z banku Danych Lokalnych GUS za 2013 r.

W celu określenia natężenia poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego w powiatach w Polsce zastosowano analizę wielozmiennową uwzględniającą monetarne i niemonetarne determinanty uczestnictwa w życiu społecznym. W badaniu posłużono się metodą opartą na zmiennej syntetycznej wyznaczoną metodą sum standaryzowanych. Zastosowanie miary syntetycznej pozwala na ocenę badanego zjawiska przy pomocy jednej wartości, a także uporządkowanie badanych powiatów.

W pierwszym etapie doboru zmiennych do budowy wskaźnika posłużono się kryterium merytorycznym i oparto się na studiach literatury związanej z rozwojem regionalnym oraz analizą problemów społecznych i spójności społecznej w jednostkach terytorialnych [m.in.: Zeliaś, 2000; Strahl, 2006; Rosner, Stanny, 2007]. Przyjęto następujące wymiary wykluczenia społecznego:

- niedostateczne dochody lub ich brak,
- brak partycypacji w pracy zarobkowej,
- brak mieszkania lub niski poziom jego wyposażenia,

² Analiza ubóstwa i wykluczenia społecznego w statystyce masowej odbywa się co najwyżej na poziomie województw.

- brak odpowiednich kwalifikacji,
- niski status zdrowotny.

Następnie skupiono się na wyborze wskaźników służących mierzeniu każdego z wymiarów wykluczenia społecznego. Niestety, wybór był ograniczony dostępnością danych na poziomie powiatów. Zestaw potencjalnych zmiennych przedstawia tabela 1. Wybrane zmienne mają charakter statyczny i pozwalają na szeregowanie jednostek terytorialnych w danym okresie.

Tabela 1. Potencjalne zmienne diagnostyczne w pomiarze ubóstwa i wykluczenia społecznego w powiatach w Polsce

Sfery wykluczenia społecznego	Wskaźniki
Dochody	Dochody budżetów powiatów na 1 mieszkańca w zł
	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł
	Udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem w %
Rynek pracy	Stopa bezrobocia w %
	Udział bezrobotnych powyżej 12 miesięcy w ogólnej liczbie bezrobotnych w %
Warunki mieszkaniowe	Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w m ² na 1 osobę
	Odsetek mieszkań wyposażonych w instalacje – wodociąg, łazienka, centralne ogrzewanie w %
Ochrona zdrowia	Przychodnie na 10 tys. ludności
	Lekarze na 10 tys. ludności
Edukacja	Wydatki budżetów powiatów na oświatę i wychowanie w zł na 1 mieszkańca
	Dzieci w wieku 3–5 lat przypadające na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego

Źródło: opracowanie własne.

Ze zbioru zmiennych ustalonych w oparciu o kryterium merytoryczne wyeliminowano te, które nie spełniały kryteriów formalno-statystycznych.

Biorąc pod uwagę kryterium formalne doboru zmiennych, do budowy wskaźnika przyjęto zmienne diagnostyczne o charakterze mierzalnym, dostępne i kompletne.

Wstępna analiza statystyczna danych empirycznych obejmowała eliminację zmiennych quasi-stałych. W tym celu dla każdej i -tej zmiennej obliczono współczynnik zmienności. Jest on względną miarą rozproszenia i jest obliczany według wzoru:

$$V_i = \frac{s_i}{x_i},$$

gdzie:

V_i – współczynnik zmienności dla i -tej zmiennej,

s_i – odchylenie standardowe dla i -tej zmiennej, wyznaczone według wzoru:

$$s_i = \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x}_i)^2},$$

gdzie:

\bar{x}_i – średnia arytmetyczna i -tej zmiennej.

Ze zbioru zmiennych eliminuje się cechy spełniające nierówność $|V_i| \leq V^*$, gdzie V^* oznacza wartość krytyczną współczynnika zmienności. Jako wartość krytyczną przyjęto $V^* = 0,10$. Następnie zbadano siłę związku między zmiennymi. W tym celu wykorzystano współczynnik korelacji liniowej Pearsona. Współczynnik ten służy do badania siły związku między zmiennymi wyrażonymi w wartościach nominalnych i przyjmuje następujący wzór:

$$r_{xy} = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}},$$

gdzie: r_{xy} – współczynnik korelacji liniowej Pearsona, x , y – mierzalne cechy statystyczne, $x = (1, 2, \dots, n)$, $y = (1, 2, \dots, n)$, \bar{x} , \bar{y} – średnia arytmetyczna odpowiednio cechy x i y . Współczynnik korelacji liniowej Pearsona przyjmuje wartości $\langle -1; 1 \rangle$, przy czym: $r_{xy} = 0$ oznacza brak liniowej zależności między cechami, $r_{xy} = -1$ oznacza dokładną ujemną zależność między cechami. Cechy wykazujące silną współzależność nie są uwzględniane w dalszych badaniach.

W rezultacie analiz syntetyczny wskaźnik stopnia zagrożenia ubóstwem obliczono stosując następujące zmienne diagnostyczne:

x_1 – dochody budżetów powiatów ogółem na 1 mieszkańca w zł (D),

x_2 – przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł (D),

x_3 – udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem w % (S),

x_4 – stopa bezrobocia w % (S)

x_5 – udział bezrobotnych powyżej 12 miesięcy w ogólnej liczbie bezrobotnych w % (S),

x_6 – przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w m^2 na 1 osobę (D),

x_7 – odsetek mieszkań wyposażonych w instalacje – centralne ogrzewanie (D),

x_8 – przychodnie na 10 tys. ludności (D),

x_9 – lekarze na 10 tys. ludności (D),

x_{10} – dzieci w wieku 3–5 lat przypadające na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego (S).

W celu budowy syntetycznego wskaźnika w kolejnym etapie dokonano normalizacji zmiennych jednocechowych przez ich unitaryzację zerowaną, z wykorzystaniem wzoru:

- dla czynników stymulujących (S):

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_i x_{ij}}{\max_i x_{ij} - \min_i x_{ij}},$$

- dla czynników destymulujących (D):

$$z_{ij} = \frac{\max_i x_{ij} - x_{ij}}{\max_i x_{ij} - \min_i x_{ij}},$$

gdzie: z_{ij} jest zestandaryzowaną wartością x_{ij} , a x_{ij} oznacza wartość j -tej cechy dla i -tego obiektu, $\min_i x_{ij}$ to wartość minimalna j -tej cechy, a $\max_i x_{ij}$ to wartość maksymalna.

Obliczenia wskaźnika syntetycznego dokonano na podstawie wzoru:

$$Q_i = \frac{1}{m} \sum_{j=1}^p z_{ij},$$

gdzie: Q_i to wartość syntetyczna dla i -tego obiektu, a m to liczba cech.

Na podstawie uzyskanych wartości syntetycznego wskaźnika przeprowadzono klasyfikację powiatów, ze względu na jednorodne grupy, z punktu widzenia osiągniętego poziomu wskaźnika. Całkowity przedział zmienności syntetycznej miary podzielono na 5 przedziałów klasowych, do których przypisano poszczególne powiaty według wzoru:

- Klasa 1: $Q_i = [\min_i Q_i; Q_i + h]$
- Klasa 2: $z_i = [\min_i Q_i; Q_i + 2h]$
- Klasa 3: $z_i = [\min_i Q_i; Q_i + 3h]$
- Klasa 4: $z_i = [\min_i Q_i; Q_i + 4h]$
- Klasa 5: $z_i = [Q_i + 4h; \max_i Q_i]$.

Rozpiętość przedziałów klasowych ustalono na podstawie stałej h , wyznaczonej wg wzoru:

$$h = \frac{\max_i Q_i - \min_i Q_i}{5}.$$

Syntetyczny miernik nie odzwierciedla potencjału ekonomicznego czy społecznego powiatów czy też zamożności ich mieszkańców, wskazuje jedynie na zagrożenie występowania ubóstwa i wykluczenia społecznego.

ZRÓŻNICOWANIE POZIOMU NIERÓWNOŚCI SPOŁECZNYCH W POWIATACH W POLSCE

Polska składa się z 314 powiatów i 66 miast na prawach powiatu. Pod względem wartości analizowanych zmiennych wystąpił różny stopień zróżnicowania między powiatami. Wartość współczynnika zmienności wahała się od około 11% do 90%. Największym zróżnicowaniem charakteryzowały się docho-

dy powiatów na 1 mieszkańca, przy czym różnica między najwyższą a najniższą wartością zmiennej była prawie 18-krotna (najwyższa – powiat m. Sopot, najniższa – pow. skierniewicki). Dość dużym zróżnicowaniem charakteryzował się również wskaźnik liczby lekarzy na 10 tys. ludności, którego wartość wyniosła od 2 w powiecie m. Wałbrzych do 182 w pow. m. Lublin. Najmniejsze zróżnicowanie przejawiało się w przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkań w m² na 1 osobę, największa wartość występowała w powiecie warszawskim zachodnim – 39,5 m²/osobę, natomiast prawie o połowę mniejsza – w powiecie nakielskim (woj. kujawsko-pomorskie) (tabela 2).

Tabela 2. Charakterystyka zmiennych do oceny poziomu zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym w Polsce w 2013 r.

Zmienna	Średnia	Min.	Maks.	Odchyl. stand.	Współ. zmienności [%]
x_1 – dochody budżetów powiatów na 1 mieszkańca	1582,0	463,6	8304,8	1459,6	92,3
x_2 – przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	3298,5	2456,5	6641,4	471,0	14,3
x_3 – udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem w %	9,8	2,3	23,9	3,9	39,2
x_4 – stopa bezrobocia	16,5	4,2	38,7	6,3	37,9
x_5 – udział bezrobotnych powyżej 12 miesięcy w ogólnej liczbie bezrobotnych	37,2	16,8	55,9	7,1	19,0
x_6 – przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w m ² na 1 osobę	25,9	21,2	39,5	2,8	10,6
x_7 – odsetek mieszkań wyposażonych w instalacje – centralne ogrzewanie	78,0	54,5	98,4	8,6	11,1
x_8 – przychodnie na 10 tys. ludności	4,7	2,0	10,0	1,5	31,1
x_9 – lekarze na 10 tys. ludności	35,4	2,0	182,4	25,5	72,1
x_{10} – dzieci w wieku 3–5 lat przypadające na 1 miejsce w placówce wychow. przedszk.	1,5	0,8	5,1	0,5	36,5

Źródło: obliczenia własne na podstawie BDL GUS [2013].

Na podstawie zmiennych diagnostycznych stworzono zmienną syntetyczną określającą stopień zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w taki sposób, że wyższa wartość wskaźnika Q_i oznaczała wyższy stopień zagrożenia. Syntetyczny wskaźnik poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego w powiatach Polski zawierał się w przedziale $\langle 0,2150-0,8367 \rangle$ (tabela 3).

Tabela 3. Wartości wskaźnika Q_i w powiatach Polski ze względu na typ powiatu³

Wyszczególnienie	Powiaty ziemskie	Miasta na prawach powiatu (powiaty grodzkie)	Ogółem
Średnia arytmetyczna	0,61	0,42	0,57
Wartość minimalna	0,37	0,21	0,21
Wartość maksymalna	0,84	0,59	0,84
Rozstęp	0,47	0,37	0,62
Odsetek powiatów, dla których wartość Q_i była większa niż średnia Q_i dla wszystkich powiatów [w %]	66,2	4,6	55,5

Źródło: obliczenia własne na podstawie BDL GUS [2013].

W powiatach ziemskich wystąpił większy rozstęp wskaźnika niż w miastach na prawach powiatu, dodatkowo widać dużo większy odsetek tych, w których sytuacja była gorsza od średniej w kraju.

Na podstawie wartości zmiennej Q_i utworzono ranking powiatów Polski ze względu na stopień zagrożenia ubóstwem w 2013 r. (tabela 4) oraz podzielono na 5 klas (tabela 5).

Najmniej zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym są duże miasta Polski. Powiaty o największym stopniu zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym należały do podregionów: radomskiego, chełmsko-zamojskiego, elbląskiego, wrocławskiego, przemyskiego, grudziądzkiego i łomżyńskiego (tabela 4).

Tabela 4. Ranking powiatów ze względu na stopień zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym w Polsce w 2013 r.

Miejsce w rankingu	Powiat	Wartość zmiennej syntetycznej	Klasa
1	2	3	4
1	Powiat m. Sopot	0,2150	1
2	Powiat m. st. Warszawa	0,2697	1
3	Powiat m. Katowice	0,2917	1
4	Powiat m. Wrocław	0,2968	1
5	Powiat m. Rzeszów	0,3077	1
6	Powiat m. Poznań	0,3090	1
7	Powiat m. Opole	0,3117	1
8	Powiat m. Kraków	0,3213	1
9	Powiat m. Olsztyn	0,3355	1
10	Powiat m. Lublin	0,3382	1
...			
371	Powiat zwoleński	0,7481	5
372	Powiat kolneński	0,7496	5
373	Powiat nowomiejski	0,7501	5
374	Powiat grudziądzki	0,7534	5
375	Powiat przemyski	0,7608	5

³ Powiaty ziemskie – skupiają od kilku do kilkunastu sąsiadujących gmin, powiaty grodzkie – miasta na prawach powiatu.

1	2	3	4
376	Powiat lipnowski	0,7635	5
377	Powiat elbląski	0,7645	5
378	Powiat radomski	0,7730	5
379	Powiat chełmski	0,7970	5
380	Powiat szydłowiecki	0,8367	5

Źródło: obliczenia własne na podstawie BDL GUS [2013].

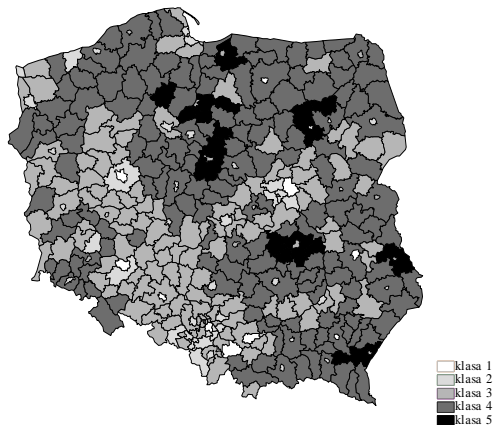
Analizując poziom zmiennej syntetycznej widoczne jest, że w 2013 r. około 5% powiatów w Polsce charakteryzowało się bardzo wysokim stopniem zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym. W wysokim stopniu zagrożonych ubóstwem było 45% powiatów. W przedziale umiarkowanego stopnia zagrożenia ubóstwem znajdowało się 36% powiatów. Niski i bardzo niski stopień wystąpił w 15% powiatów w Polsce (tabela 5).

Tabela 5. Powiaty w Polsce w podziale na klasy poziomu zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym w 2013 r.

Klasa i stopień zagrożenia ubóstwem	Poziom wskaźnika	Liczba powiatów w grupie
1 – bardzo niski	<0,2150 – 0,3393)	10
2 – niski	<0,3393 – 0,4637)	48
3 – umiarkowany	<0,4637 – 0,5880)	137
4 – wysoki	<0,5880 – 0,7124)	167
5 – bardzo wysoki	<0,7124 – 0,8367>	18

Źródło: obliczenia własne na podstawie BDL GUS [2013].

Ilustrację graficzną dokonanego podziału powiatów pod względem poziomu zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym w 2013 r. przedstawiono na mapie Polski (rys. 1).

Rysunek 1. Podział powiatów Polski na klasy według syntetycznej miary stopnia zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym w 2013 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS [2013].

W najlepszej sytuacji w kraju znajdowały się, oprócz miast wojewódzkich, powiaty głównie z województw: wielkopolskiego, lubuskiego, dolnośląskiego, opolskiego, śląskiego, małopolskiego, mazowieckiego i łódzkiego (rys. 1). Do 5 klasy o wysokim stopniu zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym zaliczały się powiaty leżące w województwach: kujawsko-pomorskim (7 powiatów), mazowieckim (5 powiatów), podkarpackim i warmińsko-mazurskim (po 2 powiaty) oraz podlaskim i lubelskim (po 1 powiecie) (rys. 1).

PODSUMOWANIE

Pojęcie nierówności społecznych jest wielowymiarowe i trudne do mierzenia. Ważne są porównania na poziomie krajów, jednak duże zróżnicowanie problemów społecznych wewnątrz państwa generuje potrzebę mierzenia tych zjawisk na poziomie regionalnym i lokalnym.

Wykorzystując miernik syntetyczny, odnoszący się do stopnia zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym, podjęto próbę określenia poziomu nierówności społecznych w powiatach Polski. Ograniczeniem w budowie takiego wskaźnika był dostęp do precyzyjnych danych statystycznych.

Mając na uwadze niedoskonałości zastosowanej metody, można jednak wnioskować, że wewnątrzregionalne zróżnicowanie problemów społecznych w Polsce jest duże. Trudno mówić o województwach znajdujących się w lepszej lub gorszej sytuacji, ponieważ w każdym z nich występują powiaty znajdujące się w 1, jak i 5 klasie zagrożenia. Najlepszym przykładem jest województwo mazowieckie, które w ocenach rozwoju gospodarczo-społecznego wypada bardzo dobrze. W województwie tym, po zastosowaniu miary syntetycznej znajdowało się 12 powiatów z 1 i 2 klasy, jak i 5 powiatów z 5 klasy stopnia zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Mierzenie nierówności społecznych na poziomie regionalnym może być ważnym krokiem w tworzeniu skutecznych programów ograniczających problemy społeczne w Polsce.

BIBLIOGRAFIA

- Atkinson T., Cantillon B., Marlier E., Nolan B., 2002, *Social Indicators: The EU and Social Inclusion*, Oxford University Press, Oxford, nr DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/0199253498.001.0001>.
- Burchardt, T., Le Grand, J., Piachaud, D., 2002, *Degrees of exclusion: developing a dynamic, multi-dimensional measure* [w:] *Understanding Social Exclusion*, red. J. Hills, J. Le Grand and D. Piachaud, Oxford University Press, Oxford.

- Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC 2012 r.)*, 2014, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Warszawa.
- Domański H., 2007, *Struktura społeczna*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa.
- Drewnowski J., 1977, *Poverty: Its Meaning and Measurement*, "Development and Change", nr 8, nr DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-7660.1977.tb00736.x>.
- Pliszka T., 2005, *Nierówności społeczne a zagrożenia z nich wynikające*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, z. 6, red. nauk. M.G. Woźniak, Wyd. UR, Rzeszów.
- Podemski K., 2009, *Nierówności ekonomiczne w europejskich krajach postkomunistycznych z globalnej perspektywy – wybrane zagadnienia* [w:] *Spór o społeczne znaczenie społecznych nierówności*, red. K. Podemski, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Rosner A., Stanny M., 2007, *Zróżnicowanie poziomu rozwoju obszarów wiejskich w Polsce według komponentu społecznego* [w:] *Zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich a zróżnicowanie dynamiki przemian*, red. A. Rosner, IRWiR PAN, Warszawa.
- Sen A., 1997, *On Economic Inequality*, Oxford University Press, Oxford, nr DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/0198281935.001.0001>
- Strahl D. (red.), 2006, *Metody oceny rozwoju regionalnego*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego, Wrocław.
- Wójcik-Żołądek M., 2013, *Nierówności społeczne w Polsce*, „Infos zagadnienia społeczno-gospodarcze”, nr 20.
- Zeliaś A. (red.), 2000, *Taksonomiczna analiza przestrzennego zróżnicowania poziomu życia w Polsce w ujęciu dynamicznym*. Wydaw. Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.

Streszczenie

Nierówności społeczne to problem wielowymiarowy, trudny do kwantyfikowania. Najczęściej nierówności społeczne rozumie się jako nierówności dochodowe. Sam dochód jednak nie jest wystarczającym czynnikiem określającym poziom życia. W badaniach nad nierównościami społecznymi wpisuje się analiza poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Celem artykułu była analiza regionalnego zróżnicowania ubóstwa i wykluczenia społecznego jako przejawów nierówności społecznych w Polsce. Analizy dokonano dla powiatów w Polsce. Do badań empirycznych wykorzystano dane pochodzące z banku Danych Lokalnych GUS za 2013 r. W celu określenia natężenia zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym zastosowano analizę wielozmiennową uwzględniającą monetarne i niemonetarne determinanty badanych zjawisk. W badaniu posłużono się metodą opartą na zmiennej syntetycznej wyznaczoną metodą sum standaryzowanych.

Badania wykazały duże zróżnicowanie zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym w powiatach w Polsce. Najgorsza sytuacja wystąpiła w 5% powiatów, leżących w większości w województwach: kujawsko-pomorskim oraz mazowieckim. Powiaty leżące w zachodniej i południowo-zachodniej części kraju oraz graniczące z Warszawą i Łodzią były w relatywnie dobrej sytuacji. Wyniki analizy pokazały, że badanie nierówności społecznych na poziomie województw nie pokazuje rzeczywistego zróżnicowania problemu w Polsce.

Słowa kluczowe: nierówności społeczne, ubóstwo, wykluczenie społeczne

Social Inequalities in Poland

Summary

Social inequality is a multidimensional issue, difficult to quantify. Usually inequality is understood as income inequality. However, income alone is not a sufficient factor in determining the quality of life. Analysis of the level of poverty and social exclusion is part of the research on social inequalities.

The aim of the paper was to analyze the regional differentiation of poverty and social exclusion as symptoms of social inequalities in Poland. The analysis was made for counties in Poland. The empirical data from the Local Data Bank Central Statistical Office for 2013 was used. In order to determine the strength of the risk of poverty and social exclusion multivariate analysis was used taking into account monetary and non-monetary determinants of analyzed problems. The synthetic index for counties was elaborated using the method of standardized sums.

Studies have shown large differences in the risk of poverty and social exclusion in the districts. The worst situation occurred in 5% of counties located mostly in the kujawsko-pomorskie and mazowieckie regions. Counties located in the west and south-west part of the country and bordering with Warsaw and Lodz were in a relatively good condition. Results of the analysis showed that the study of social inequalities at the level of provinces does not show the actual diversity of the problem in Poland.

Keywords: social inequalities, poverty, social exclusion

JEL: D63, I30, I32